

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Tensiones entre la docencia y la investigación: el papel de la reflexividad en la agencia académica del profesorado de universidades chilenas

Saez Jara, E.A.

Citation

Saez Jara, E. A. (2026, March 19). *Tensiones entre la docencia y la investigación: el papel de la reflexividad en la agencia académica del profesorado de universidades chilenas*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4297356>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4297356>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

De academische activiteit bestaat hoofdzakelijk uit het verrichten van onderwijs- en onderzoekstaken, academisch bestuur en soms het maken van voorlichtingspresentaties voor een breder publiek. Deze veelheid aan taken en de delicate balans daartussen maken het relevant om te onderzoeken hoe academische stafleden deze activiteiten interpreteren, organiseren en uitvoeren in een context van toenemend ‘managerialisme’ in het hoger onderwijs.

De manieren waarop onderwijs en onderzoek in de loop der tijd met elkaar verbonden zijn als activiteiten die inherent zijn aan het academisch werk, zijn niet zonder controverse geweest. Op discursief niveau worden beide activiteiten gezien als bezigheden die een sterke en stabiele relatie hebben. Systematisch en langdurig onderzoek heeft echter weinig empirisch bewijs geleverd om deze alliantie te ondersteunen. Desondanks heeft het gebrek aan problematisering de link met een onbetwistbare tijdloze waarheid verheven tot een blijvende mythe in plaats van tot een dynamische en veranderende constructie. Dit veroorzaakt inconsistenties die het academisch werk onder druk zetten, gezien de verwachtingen die eromheen ontstaan en de uiteenlopende manieren waarop het in de praktijk wordt vormgegeven.

Gezien de discrepanties die zijn ontstaan, is het relevant ons af te vragen: hoe valide en mogelijk is de koppeling tussen onderwijs en onderzoek onder de huidige omstandigheden waarin academisch werk wordt verricht? In theorie functioneren onderwijs en onderzoek op hetzelfde niveau, ondersteund door het *Humboldtiaanse ideaal* dat centraal staat in het Amerikaanse model van research university. In de praktijk stuit dit model echter op de tegenstrijdigheid dat onderzoek tegenwoordig de primaire activiteit van het academisch werk is geworden en het onderwijs overschaduwde. Dit verschil heeft vaak de mogelijkheden beperkt, belemmerd of onder druk gezet om beide activiteiten met elkaar te verbinden.

Deze studie onderzoekt hoe academici verbonden aan drie Chileense universiteiten hun onderwijs- en onderzoeksactiviteiten uitvoeren en wat de relatie tussen beide is, als onderdeel van hun academische werkzaamheden in wisselwerking met de stimulerende en beperkende aspecten van hun context. Hiertoe worden twee onderzoeksvragen gesteld. De eerste: welke structurele en sociaal-culturele factoren beïnvloeden de onderwijs- en onderzoeksactiviteiten van academische stafleden aan Chileense universiteiten? De tweede: hoe bemiddelt reflexiviteit de interactie tussen academische *agency* en de contextuele factoren die de ontwikkeling van onderwijs en onderzoek beïnvloeden?

Het onderzoek werd uitgevoerd met een meervoudige casestudy-aanpak. De academische stafleden werden geselecteerd via doelgerichte steekproeven om variabiliteit te waarborgen. Empirische gegevens werden verzameld via 40 semigestructureerde interviews. Tot slot werd een hybride thematische analyse uitgevoerd.

Deze studie bestaat uit vijf hoofdstukken. Hoofdstuk 1 presenteert het theoretische kader dat voor deze studie is gebruikt, terwijl hoofdstuk 2 zich richt op de historische achtergrond van de

link tussen onderwijs en onderzoek in het hoger onderwijs. Hoofdstukken 3, 4 en 5 presenteren de empirische resultaten die aan elk van de drie onderzochte universiteiten zijn behaald.

Hoofdstuk 1 analyseert de theoretische en conceptuele kaders die in deze studie als interpretatieve lenzen worden gebruikt. Om dit te doen, behandelt het eerst de kernaspecten van de realistische sociale theorie en de reflexiviteitstheorie van Margaret Archer. Ten tweede behandelt dit hoofdstuk de subjectgerichte sociaal-culturele benadering.

Archers realistische sociale theorie is gebaseerd op kritisch realisme, dat het bestaan van een realiteit postuleert die onafhankelijk is van de menselijke ervaring. Tegelijkertijd bekritiseert ze theoretische standpunten die de causaliteit van gedrag toeschrijven aan uitsluitend structurele omstandigheden of uitsluitend interne motivaties. Volgens deze theorie bestaan structurele en culturele omstandigheden al voordat een handelende instantie ze kan handhaven of veranderen.

Daarnaast omvat agency, verwijzend naar het domein van menselijk handelen en interactie, de subjectiviteit, houding en intentionaliteit van individuen in reactie op contextuele omstandigheden. Deze laatste beïnvloeden de uitoefening van agency door middel van hun faciliterende of beperkende bevoegdheden.

Op haar beurt is reflexibiliteit de kern van Archers theorie van agency. Reflexiviteit is de causale kracht van agency en bemiddelt tussen agency, structuur en cultuur. De relatie tussen structuur, cultuur en agency is geen conditioneringsproces waarbij de context agency bepaalt, maar eerder een interactie die wordt bemiddeld door de reflexieve respons die agenten gebruiken om hun levensprojecten uit te voeren. Of contextuele mogelijkheden en beperkingen al dan niet worden geactiveerd, hangt af van de reflexieve overweging van agenten.

Reflexiviteit ontstaat wanneer de zorgen of belangen van mensen (wat voor hen belangrijk is) in interactie treden met de context. Hoewel reflexiviteit universeel is, verschilt haar uiting per persoon. Het moedigt mensen in vergelijkbare sociale posities aan om hun gedrag anders te benaderen. Archer onderscheidt vier types reflexiviteit: communicatief, autonoom, metareflexief en gefragmenteerd. De eerste drie types zijn actief betrokken bij verandering, terwijl gefragmenteerde reflexiviteit wordt gekenmerkt door een onvermogen om proactief te reageren op persoonlijke zorgen, wat het doelgericht handelen beperkt.

De reflexiviteitstheorie presenteert een model van reflexieve bemiddeling dat uit drie fasen bestaat. De eerste fase onderzoekt de structurele en sociaal-culturele factoren die objectief invloed uitoefenen op de situaties waarmee agenten te maken krijgen, via hun faciliterende en beperkende vermogens. De tweede fase richt zich op de fundamentele zorgen of bezorgdheden die door agenten subjectief worden gedefinieerd. De derde fase beschrijft de gedragingen die voortvloeien uit de reflexieve overwegingen van de agenten. Dit model vormt de basis voor de analyse van de empirische resultaten die in de hoofdstukken 3, 4 en 5 worden besproken.

Daarnaast werd een vakgerichte socioculturele benadering gehanteerd om dieper in te gaan op de verschillende manifestaties van agency die academische stafleden uitoefenen in hun onderwijs- en onderzoeksactiviteiten. Vanuit dit perspectief wordt agency realiteit wanneer invloed wordt uitgeoefend, beslissingen worden genomen en posities worden ingenomen die werk en persoonlijke identiteit beïnvloeden. Sterke agency wordt uitgeoefend in zinvolle

werkpraktijken, terwijl zwakke agency voortkomt uit een gebrek aan mogelijkheden om dit te doen. Progressieve agency daarentegen wordt uitgeoefend door een actieve en innovatieve inzet voor verandering. Dit staat in contrast met gereserveerde agency, die zich manifesteert in posities van weerstand en oppositie. In de onderhandeling over professionele identiteit ontstaat onderhoudbare agency wanneer er een weigering is om de sociaal verwachte identiteit uit te oefenen. Transformatieve agency daarentegen manifesteert zich door te breken met traditionele praktijken en het initiatief te nemen om ze te transformeren. Ten slotte wordt agency ook collectief uitgeoefend. Relationele agency stemt collectieve belangen af om te reageren op gemeenschappelijke problemen, terwijl bedrijfsagency gedeelde belangen articuleert om bedrijfsbeslissingen te beïnvloeden.

Hoofdstuk 2 onderzoekt de evolutie van de relatie tussen onderwijs en onderzoek vanuit een historisch en vergelijkend perspectief. Het begint met een analyse van hoe deze relatie in diverse universitaire modellen wordt geconceptualiseerd. Vervolgens bestudeert het deze connectie op basis van beschikbare empirische gegevens. Tot slot vergelijkt het de ontwikkeling van academisch werk wereldwijd en specifiek in Chili.

Dit hoofdstuk presenteert de belangrijkste resultaten van de langdurige, systematische studie naar deze band. Deze resultaten waren voornamelijk gericht op het verifiëren van het bestaan ervan. Hieruit bleek dat wanneer de band bestaat, deze kwetsbaar en instabiel is, terwijl wanneer dat niet het geval is, er aanzienlijke tijd en aandacht aan moet worden besteed.

Vervolgonderzoeken onderzochten de factoren die de potentiële verbindingen tussen onderwijs en onderzoek beïnvloeden. Hun resultaten lieten zien dat wereldwijde verschijnselen, zoals de toenemende toepassing van managementmaatregelen in het hoger onderwijs, gebaseerd op concurrentie om ranglijsten, prestige en financiering, de relatie tussen beide activiteiten onder druk zetten. Bovendien ontdekten ze dat de invloed van deze factoren varieert afhankelijk van de discipline en de persoonlijke kenmerken van de stafleden, waaronder de fase in hun academische carrière. Evenzo is gerapporteerd dat factoren die in bepaalde contexten de verbinding versterken, deze in andere contexten juist beperken.

Recente studies hebben zich gericht op de agency van academische stafleden. Deze onderzoekslijn is met name relevant voor deze studie, die onderzoekt hoe Chileense academische stafleden hun onderwijs- en onderzoeksactiviteiten organiseren in een sterk geprivatiseerde en gesegmenteerde context. Deze context wordt op haar beurt gekenmerkt door een lange traditie van lesgeven en de toenemende toepassing van managementmaatregelen.

Hoofdstuk 3 presenteert empirische resultaten die verkregen zijn in de context van een Chileense openbare universiteit met onderzoeks- en doctoraatsprogramma's in geselecteerde gebieden. Deze resultaten wijzen erop dat institutionele beperkingen, voortvloeiend uit een breed regelgevingskader dat onderwijs als verplicht en onderzoek als optioneel vaststelt, de ontwikkeling hiervan mogelijk maken. Tegelijkertijd beperken onderwijs- en onderzoeksbeleid, die vaak los van elkaar en met verschillende prikkels worden ontwikkeld, de mogelijkheid om onderwijs en onderzoek te integreren. De invoering van academische evaluatiemechanismen, die het onderzoek bevorderen maar ook de controle over het onderwijs

vergroten, conflicteert met het bredere regelgevingskader en vormt een obstakel voor het versterken van academische banden en zelfstandigheid.

De link tussen onderwijs en onderzoek wordt in lokale contexten anders uitgedrukt. In de sociale wetenschappen en geesteswetenschappen wordt aangenomen dat beide activiteiten onvermijdelijk zijn in academisch werk en dat ze op bachelorniveau afzonderlijk worden ontwikkeld vanwege beperkingen van het curriculum. Op masterniveau daarentegen is onderzoek bepalend voor het onderwijs. In de gezondheidswetenschappen ligt de focus op onderwijs, terwijl onderzoek vrijwillig is. Beperkingen bij de ontwikkeling van deze link zijn de traditie van professionele bacheloropleidingen, het gebrek aan postdoctorale opleidingen, een beperkte academische gemeenschap en een academisch management dat gericht is op controle. In de basiswetenschappen en de technische wetenschappen ligt de nadruk op onderzoek, hoewel er in de praktijk een scheiding bestaat tussen onderwijs en onderzoek, wat de segmentatie van de academische gemeenschap beïnvloedt.

Wat betreft de reflexiviteitsmodi gaan de academische stafleden van deze universiteit ervan uit dat de volgende modi dominant zijn: de autonome reflexiviteitsmodus en de metareflexieve modus. Communicatieve en gefragmenteerde modi werden niet geïdentificeerd, wat consistent is voor alle drie de universiteiten.

Stafleden die de autonome reflexiviteitsmodus delen, neigen ertoe om contextuele beperkingen af te stemmen op hun kerntaken. Daarom benutten ze de mechanismen die hen in staat stellen hun academische projecten te realiseren, en omzeilen ze beperkingen wanneer deze worden herkend. De meeste mensen zien onderzoek als hun kerntaak, waardoor ze contextuele kansen benutten om hun onderzoeksagenda onbeperkt te ontwikkelen. Dit versterkt hun gevoel van eigen verantwoordelijkheid. Sommigen beschouwen ook academisch management als hun kernverantwoordelijkheid, vaak ontwikkeld via leiderschapsrollen die gerelateerd zijn aan onderzoek of onderwijs. Dit is een onderscheidend kenmerk onder degenen die deze reflexieve houding delen: het gaat om de integratie van taken. Die koppeling houdt in dat secundaire taken op de kerntaak worden afgestemd, zodat conflicten en spanningen worden voorkomen en dat belemmeringen voor belangrijke academische projecten worden weggenomen.

Aan de ander kant, komen stafleden die de metareflexieve modus delen in conflict met contextuele beperkingen. Ze activeren beperkingen en negeren autorisaties, aangezien hun handelen gebaseerd is op een op waarden gebaseerde logica. De meesten beschouwen onderwijs en onderzoek als meervoudige aangelegenheden en streven naar integratie tussen beide op basis van hun idealen. Dit activeert beperkingen in een context die de afzonderlijke ontwikkeling van onderwijs en onderzoek aanmoedigt met een systeem van uiteenlopende beloningen.

Hoofdstuk 4 presenteert empirische resultaten verkregen in de context van een traditionele particuliere universiteit met publieke betrokkenheid, die onderzoeks- en doctoraatsprogramma's aanbiedt in al haar vakgebieden. De resultaten tonen aan dat institutionele beperkingen voortkomen uit een breed regelgevingskader, gebaseerd op de verplichting dat academische stafleden doceren wat ze onderzoeken, en het bestaan van complementaire standaarden die collegiaal zijn gedefinieerd en relevant zijn voor de discipline binnen de eigen instituten, naast een stimulerend beleid gebaseerd op academische

kwalificaties, dat de ontwikkeling van onderwijs en onderzoek mogelijk maakt. Het afzonderlijk ontwikkelde onderwijs- en onderzoeksbeleid, evenals de toenemende druk voor competitief onderzoek, beperken echter de mogelijkheden om beide activiteiten te koppelen. Binnen de eigen instituten daarentegen zijn er weinig uitingen van verbanden tussen beide activiteiten en de verbindingen die er zijn, worden in stand gehouden door eigen initiatief van de academische stafleden.

Binnen de eigen en directe academische omgeving weerspiegelen deze, ondanks de positieve beoordeling van het bestaan van aanvullende regelgeving, in meer of mindere mate de toegenomen eisen aan onderzoek en neigen ze ertoe onderzoek boven onderwijs te stellen. Dit beperkt de mogelijkheden om beide activiteiten te koppelen. In de sociale en geesteswetenschappen is er ook een duidelijke segmentering van de academische gemeenschap op basis van de differentiatie van academische eenheden en curriculaire spanningen tussen professionele en disciplinaire training die de koppeling beperken. Wanneer dit op initiatief van de academische stafleden gebeurt, beïnvloedt onderzoek het bachelor onderwijs. In de medische wetenschappen omvat het management aanvullende beperkingen gebaseerd op controle en conflicten tussen collega's over de gescheiden ontwikkeling van onderwijs en onderzoek, waardoor het verrichten van onderzoek wordt bevoordeeld. Wanneer een dergelijke koppeling bestaat, is dit ook te danken aan de agency van de stafleden, waar onderzoek het onderwijs beïnvloedt en door onderzoeksinitiatieven in het onderwijs. Ondertussen wordt in de basiswetenschappen en de technische wetenschappen een duidelijke scheiding tussen onderwijs en onderzoek vastgesteld, wat de brede en competitieve ontwikkeling van onderzoek bevordert.

De uitingen van academische agency zijn divers. Over het algemeen oefenen stafleden uit de drie kennisgebieden gezamenlijk corporate agency uit door het definiëren en implementeren van complementaire standaarden met disciplinaire relevantie. In het bijzonder oefenen stafleden die de autonome reflexiviteitsmodus delen, sterke agency uit in onderzoek dat is afgestemd op contextuele omstandigheden en duurzame agency in onderwijs als secundaire activiteit. Stafleden die de metareflexieve modus delen oefenen daarentegen sterke agency uit, afhankelijk van hun meervoudige zorgen. Met name in de gezondheidswetenschappen oefenen stafleden transformatieve agency uit, gericht op het versterken van de onderlinge band. Dit wordt bereikt door onderzoek in het onderwijs en door onderzoek-gestuurd bachelor onderwijs. Dit alles vormt een uitdaging voor de lokale realiteit die gericht is op de afzonderlijke ontwikkeling van beide activiteiten.

Hoofdstuk 5 presenteert de empirische resultaten die zijn verkregen aan een traditionele particuliere universiteit met een publieke toewijding aan opkomend onderzoek. Institutionele beperkingen weerspiegelen gecentraliseerd management met beleid en mechanismen die onderwijs en onderzoek reguleren. Dit maakt hun afzonderlijke ontwikkeling mogelijk, ondanks uiteenlopende reacties per faculteit. Evenzo probeert de recente reorganisatie van faculteiten door de oprichting van een departementale organisatie de faculteiten met de hoogste academische productiviteit na te bootsen. Evenzo beperkt de segmentatie van academisch personeel in onderzoeks- en onderwijsopties de ontwikkeling van deze link. Ondertussen heeft de institutionele strategie die gericht is op het stimuleren van onderzoek via een reeks

mechanismen bij stafleden die voornamelijk lesgeven, de ontwikkeling van deze link mogelijk maakt.

In de lokale omgeving zijn stafleden die zich in alle drie de kennisgebieden richten op de ontwikkeling van onderwijs als hun enige of primaire activiteit, begonnen met het uitvoeren van onderzoek naar onderwijs, met succesvolle resultaten. Dit heeft geleid tot verbeterd onderwijs door middel van onderzoek. Met name in de sociale wetenschappen en geesteswetenschappen beperken belemmeringen zoals de departementale organisatie die de nadruk legt op onderzoek, lokaal management gericht op het behalen van benchmarks en academische segmentatie en hiaten in de ontwikkeling van onderzoeks- en academische schrijfvaardigheden, de ontwikkeling van de link tussen onderwijs en onderzoek. Ondertussen fungeren collegiale samenwerking voor de ontwikkeling van onderzoek in onderwijs en lokaal leiderschap gericht op agentschapsontwikkeling als facilitators voor de ontwikkeling ervan. Ondertussen beperken in de gezondheidswetenschappen de nadruk op bachelor onderwijs, met een overwegend op onderwijs gerichte faculteit, en een zwakke departementale organisatie en lokaal leiderschap de ontwikkeling van deze link. In de basiswetenschappen en technische wetenschappen vormen de bevordering van gescheiden onderwijs en onderzoek en de segmentatie van de academische gemeenschap beperkingen voor de ontwikkeling van de link.

Stafleden die de autonome benadering delen presenteren diverse fundamentele zorgen die strategisch aansluiten bij institutionele en lokale beperkingen. Stafleden die de reflectieve benadering delen, presenteren daarentegen meervoudige zorgen met een kritisch perspectief op de institutionele en lokale context.

Kortom, de bevindingen van dit onderzoek tonen aan dat de spanningen tussen onderwijs en onderzoek toenemen vanwege structurele factoren, zoals de groeiende druk om meer onderzoek te verrichten en verantwoording af te leggen. Deze invloeden vanuit de context hebben uiteenlopende effecten op de drie universiteiten, afhankelijk van hun specifieke omstandigheden die voortvloeien uit de sterke stratificatie en segmentatie van het Chileense universitair systeem. De drie bestudeerde universiteiten hebben hierop gereageerd door onderwijs en onderzoek apart te ontwikkelen, waarbij onderzoek werd bevoordeeld en onderwijs op een tweede plan kwam.

Alle drie de universiteiten plaatsen onderzoek voorop, ondanks beperkingen zoals de samenstelling van de staf, beperkte financiering en de lange onderwijstraditie in Chileense universiteiten. Ze geloven wel in de link tussen onderwijs en onderzoek, maar hebben geen systematisch beleid of institutionele mechanismen om dit te realiseren.

Sociaal-culturele factoren die hun oorsprong vinden in lokale ruimtes (faculteit, afdeling of school) bevorderen of beperken de mogelijkheden om de verbinding tussen onderwijs en onderzoek te ontwikkelen. Deze invloed varieert afhankelijk van de vraag of de lokale organisatiecultuur gebaseerd is op collegialiteit of competitie, of dat de nadruk ligt op professionele of disciplinaire training. Dit benadrukt dat de verbinding tussen beide activiteiten in stand wordt gehouden door de kracht van reflexiviteit, wat aanleiding geeft tot verschillende agentische manifestaties.

Stafleden organiseren onderwijs en onderzoek volgens hun reflexiviteit. Meta-reflectieve stafleden hebben de neiging om onderwijs en onderzoek op hetzelfde prioriteitsniveau te plaatsen als onderdeel van hun meervoudige zorgen. Deze stafleden erkennen ook dat institutioneel beleid de mogelijkheden om beide activiteiten te koppelen onder druk zet. Hoewel de autonoom reflecterende stafleden erkennen de spanningen tussen onderwijs en onderzoek die voortvloeien uit contextuele omstandigheden, hebben ze de neiging om deze te vermijden. Tegelijkertijd de autonoom reflecterende stafleden activeren de contextuele mogelijkheden die hen in staat stellen hun essentiële academische projecten uit te voeren.

Deze studie is een pionier in Chili in het bestuderen van de link tussen onderwijs en onderzoek vanuit een reflexief agentiaal perspectief in interactie met de context. Het doel was om het reductionisme te doorbreken van sommige onderzoeken die zich uitsluitend richtten op de pedagogische aspecten van de link tussen onderwijs en onderzoek, evenals die studies die zich richtten op het bepalen van de factoren en hun invloed op de relatie tussen beide activiteiten. In deze studie lag de nadruk niet op de agency van stafleden of op contextuele invloed op zichzelf, maar veeleer op de interactie tussen beide en de reflexieve bemiddeling in de ontwikkeling van onderwijs- en onderzoeksactiviteiten in een context van toenemend ‘managerialisme’ in het hoger onderwijs.

Deze studie draagt bij aan het beleid voor academische ontwikkeling door agentische reflexiviteit centraal te stellen in academisch werk. Daarom is de integratie van initiatieven die de ontwikkeling van diverse en flexibele academische loopbanen afstemmen op de eisen van het institutionele beleid en de lokale cultuur cruciaal voor het versterken van de verantwoordelijkheid van de academische staf.